

תחביר- התכנית החדשה

חוברת לימוד ועבודה

מס 2

המשפט הפשוט

כתבה וערכה
בוקי אהלי
ברנקו וייס
תשס"ט

תוכן עניינים

עמ' 4.....	נושא
עמ' 5.....	נשוא
עמ' 6.....	סוגי נושא ונשוא
עמ' 7-9.....	נושא סתמי
עמ' 10-11.....	משפט שמני
עמ' 12-14.....	משפטי אסור/מותר- יש/אין
עמ' 15-16.....	תרגול
עמ' 17-23.....	נשוא מורחב
עמ' 24-32.....	אוגד
עמ' 33-34.....	תרגול

חלקי המשפט הפשוט

נשוא

נושא

התלמיד הצעיר למד בבית הספר

משלים פועל

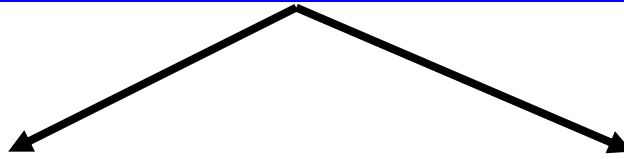
משלים שם

המשפט הפשוט

כל משפט על-מנת שיהיה משפט, נדרש לנושא ונשוא.

בכל משפט יש שני חלקים עיקריים:

עמוד הנשוא (הנשוא וכל החלקים
הנלווים ומצטרפים אליו.)

עמוד הנושא (הנושא וכל החלקים
הנלווים ומצטרפים אליו.)

הנושא.

**מילה או קבוצת מילים המציינות את העצם או הגוף עליו
מדובר במשפט.**

השאלות שנשאלות לשם זיהוי הנושא: מי? מה?

הספורטאים עלו אל מגרש הספורט. **מי** עלו אל מגרש הספורט?

הסערה פרצה אתמול לפנות ערב. **מה** פרצה אתמול לפנות ערב?

הנשוא.

**מילה או קבוצת מילים המציינות משהו על העצם או הגוף
במשפט.(הנושא)**

1. מהי פעולתו של הנושא ? מה עשה ? – הילף נא.
2. מה נעשה או יעשה בו? – האסיר נא.
3. מה מצבו של הנושא ? מהם תכונותיו ? – הלכה הוא יקר.

השאלות שנשאלות לשם זיהוי הנושא: א. מה עשה ?

ב. מה נעשה לו ?

ג. מה מצבו ?

1. **מצא** במשפטים הבאים את הנושא והנשוא

נושא נשוא

1. טל נסע לחברו בתל-אביב.-(מי נסע?)
2. אלי יקנה כרטיסים להופעה.
3. הוא שר במקלחת בקולי קולות.
4. אייל למד למבחן במטמטיקה.
5. חברי מועצת התלמידים השתתפו בדיוני המועצה.
6. הטיול נדחה ליום שישי.
7. האופנוע נהרס בתאונה.
8. התלמיד מחכה להפסקה בקוצר-רוח.

סוגי נושא ונשוא

נושא ונשוא במילה אחת.

במשפטים מסויימים הנושא והנשוא מצויינים במילה אחת.

כאשר מבצע הפעולה אינו מצויין בנפרד אלא מצוי בתוך הפועל.

לדוגמא:

נו + נשוא
נלך לבית הספר.
↓
אנחנו

נו + נשוא
תטיילו בגליל בחופשת הקיץ.
↓
אתם

נו + נשוא
עברו רק במעבר חציה !
↓
אתם

הערה-

נושא ונשוא במילה אחת יכולים להיות בפועל בכל זמניו.

2. מצאו נושא ונושא במשפטים הבאים.

1. פתחנו את ספרי הלימוד.
2. שמרתם על אחותכם הקטנה.
3. למד היטב את הנושא!
4. הגעתם מוקדם בבקר.
5. שמרו על הופעה מכובדת!

נושא סתמי.

כאשר זהותו של מבצע הפעולה ברורה לכולם, או כאשר זהות זו אינה ידועה לכותב או למדבר, או אם הדובר רוצה להסתיר את המידע, **משתמשים בנושא סתמי**, ללא ציון מוגדר של מבצע הפעולה.

לדוגמא:

נו' סתמי+נושא

1. בגיל ארבע רשמו את אורית לגן.

נו' סתמי

2. מישהו יספר לגלית.

נו' סתמי

3. משהו הטריד את מנוחתה.

נושא סתמי

נושא מפורש

נושא שאינו ידוע.
א. שימוש במילים- משהו, משהו,
פלוני אלמוני.

ב. שימוש בנושא ונשוא במילה
אחת.

רק בגופים: הוא, היא, הם, הן

1. נסע לתל אביב.

2. רשמה את רונת לגן.

3. לקחו את אורי מבית הספר

נושא שיודעים עליו והוא
מפורש.

1. הילדים צפו בתכנית
הטלבזיה.

2. הם צפו בתכנית הטלבזיה

*שחבור- המרה

נתינת תפקיד אחר לחלק משפט.

המרת נושא מפורש בנושא סתמי

נושא מפורש	נושא סתמי
א. ליאת זכתה בפרס.	א. מישהי זכתה בפרס.
ב. הם ביצעו זאת בשמחה.	ב. ביצעו זאת בשמחה.
ג. המקרה אירע במפתיע.	ג. משהו אירע במפתיע.
ד. תכריזו על העלאת מכירים.	ד. יכריזו על העלאת מכירים.

המרת נושא סתמי בנושא מפורש.

נושא סתמי	נושא מפורש
א. משהו הטריד את מנוחתו.	א. השעמום הטריד את מנוחתו.
ב. אלמוני מסר הודעה לציבור.	ב. השר מסר הודעה לציבור.

3. לפניך משפטים ובהם נושא מפורש- **שחבר** את הנושא והפוך אותו לנושא סתמי.

1. מכבי האש יכבו את הדליקה שביערות הכרמל.

2. השוטרים עצרו את החשודים.

3. השיעור החל בשעה מוקדמת ביותר.

4. שר האוצר יטפל בבעיה ביסודיות.

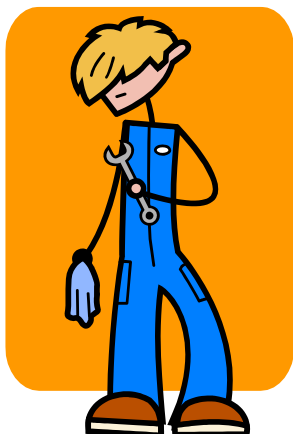
4. לפניך משפטים ובהם נושא סתמי- **שחבר** את הנושא והפוך אותו לנושא מפורש.

1. בירושלים יתמודדו על תיק האוצר.

2. הוחלט על השתתפות בשיחות השלום.

3. משהו שיבש את תכניתן של מנהל ביה"ס.

4. מישהו זכה בלוטו.

המשפט השמני.

משפט פועלי- משפט בו הנשוא הוא פועל.

משפט שמני- משפט בו הנשוא איננו פועל אלא שם עצם לסוגיו.

במשפטים בהם אין פועל, עלינו לחפש את הנשוא.

דוגמא:

	<u>נשא</u>	<u>נשוא</u>
1.	רצוני חזק.	
	<u>נשא</u>	<u>נשוא</u>
2.	ברצוני לנוח.	
	<u>נשא</u>	<u>נשוא</u>
3.	נעים לטייל.	

משפטים שמניים נוצרים בדרכים הבאות:

1. שם עצם + שם עצם. אחי טייס.
2. שם עצם + שם תואר. הילד טוב.
3. כינויים + שם עצם או שם תואר. – הוא תלמיד. הם נבונים.
4. שם פרטי + שם עצם או שם תואר. – דן נגר. דן חרוץ.
5. שם עצם + צירוף יחס. – הבית על ההר. הספר בידו.
6. שם תואר + שם פועל. – אסור לעשן. כדאי לקרוא.
7. כינויים + שם מספר. – הם שלושה.
8. שם עצם + תואר הפועל. הילדים שם.

דוגמאות

נושא נושא

1. האדם בריה משכילה.

נושא נושא

2. לאדם צעיר מרץ רב.

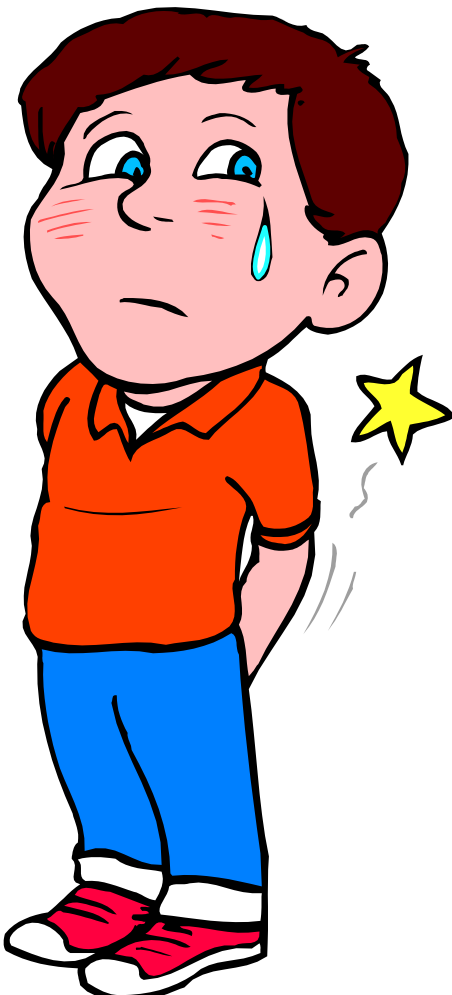
נושא נושא

3. חבריך השובבים שם.

5. **מצא** את הנושא והנושא במשפטים הבאים.

ב. **קבע** האם המשפט הוא פעלי או שמני.

זכור!!!!-נושא לא מתחיל עם אות או מילת יחס.

1. אנשים אלא על המרפסת שבקומה השלישית.

2. הילדים הם העושר של העניים.

3. מקשטים את האדם בגדים נאים.

4. עבור רק במעבר חצייה.

5. לתינוקת זו מלאה שנה.

6. כבודו של האדם הוא ביתו.

משפטי אסור ומותר.

במשפטי אסור ומותר יש לשים לב למשמעות האמיתית של המשפטים.

לדוגמא:

נשוא נושא
1. אסור לעשן.

הכוונה היא שהעישון אסור.
לכן לעשן - הוא שם פועל - והא שייר למחלקת שם עצם.

זכרו! לעשן = עישון.

עישון = נושא.

אסור = נושא.

נשוא נושא
2. כדאי ללמוד.

ללמוד = למידה.

ללמוד = נושא.

כדאי = נושא.

משפטי "יש" ו"אין"

**כאשר המילים "יש" ו"אין" – משמעותן יש(קיים) נושא או
אין (אינו קיים) נושא- הן משמשות כנשוא.**

נשוא נושא

יש אוכל.

נשוא נושא

אין כסף.

נשוא נושא

יש התנגדות.

**גם כאשר המילים "יש" ו"אין" מבטאות שייכות או שלילת
שייכות, הן משמשות כנשוא.**

נשוא נושא

יש לי ספר.

נשוא נושא

אין לי אוכל.

**במשפטים בהם המילה יש היא נושא- היא משמשת
כתחליף פועל ויהיו לה משלימי פועל!!!!!!**

נשוא נושא משלים פועל

אין לי אוכל במקרה.

6. מצאו את הנושא והנשוא במשפטים הבאים.

1. כדאי ללמוד.

2. אסור לדבר

3. רצוי לתרגל

4. מותר לאכול

5. יש אוכל.

6. אין כסף.

מילת שאלה ננתח על פי החלק אותו היא מוצאת.

לדוגמא

נושא

מי אמר לך - מי = נושא

נושא

מה גרם להצלחה? - מה = נושא

7. סמן נושא ונשוא במשפטים הבאים.

1. השמש חיממה את האדמה.
2. הילדים הקטנים קנו דברי מאפה.
3. אורי זרק כדור על חברו.
4. הצלחתם במשימתכם.
5. המשלחת מסרה את הבקשה הדחופה למנהל.
6. נציגי ועד הבית ערכו פגישה עם כל דיירי הבית.
7. מתנה יפה קיבלה הילדה מהוריה.
8. ראש ממשלת אתיופיה דחה את ביקורו בישראל.
9. מועצת התלמידים נתנה פרס לתלמיד החרוץ.
10. דרשתי ממנו את הספר.
11. הצילי את הבחור מפגיעה קשה בראשו.
12. האם שמעת את ההרצאה על הקומדיה?

13. החיידקים הפיצו את מחלת השפעת.

14. עולם חדש מגלה הילד הקטן.

15. השתתפנו בחפירות הר הבית.

16. ממשלת ישראל חתמה על הסכם שלום עם מצרים.

17. תקווה בלב העם עוררו שיחות השלום עם הפלשתינאים.

18. חוקרי המשטרה עצרו את החשודים בפריצה.

19. שרתי לתינוקי שיר ערש.

20. חבריו הטובים של אחי קנו לי מתנת יום הולדת.

21. אסור לפטפט במהלך השיעור.

22. רצוי לשוחח על הבעיה.

23. עליך להתמיד בהתעמלות.

24. אין לחם על השולחן.

25. יש מים בבקבוק השתיה.

הנשוא המורחב

- ♦ הנשוא המורחב הוא נשוא שיש בו יותר ממילה אחת. הוא קיים בדרך כלל במשפט פועלי!
- ♦ צירוף המילים מתכוון לנשוא אחד, אי אפשר להשמיט חלק אחד ולהשאיר את משמעות המשפט.
- ♦ נשוא אחד הוא פעולה אחת.

דוגמאות

- נשוא מורחב
♦ מיכל הצליחה לפתור את הבעיה.
- נשוא מורחב
♦ המטיילים החלו לעלות על הרכב.
- נשוא מורחב
♦ האיש ירד מן הפסים.
- נשוא מורחב
♦ הרוח הלכה וגברה .
- נשוא מורחב
♦ הדובר שב ודיבר על השביתה הכללית.

דגמי הנשוא המורחב:

1. נשוא ניב

- ♦ ניב הוא צירוף מילים, שכולן ביחד יוצרות משמעות אחת
- ♦ בניב יש פועל המתאים במין ובמספר לנושא
- ♦ אפשר להחליף את הנשוא-ניב בנשוא אחר בעל אותה משמעות

נשוא מורחב

האיש הלבין פני חברו ברבים (בייש אותו)

נשוא מורחב

הרופא דיבר אל ליבו של החולה (ניסה לשכנע)

נשוא מורחב

הספר יצא לאור בהידור רב. (התפרסם)

נושא+נשוא מורחב

עשה אוזנו כאפרכסת (האזין בקשב רב)

8. זהו את הנשוא המורחב במשפטים הבאים.

1. עולים רבים תקעו יתד בשכונתנו.
2. בעיקבות המיתון הקשה סוחרים רבים פשטו רגל.
3. רק לאחר ההסבר הממושך ירדו המאזינים לסוף דעתו.
4. השרשרב "שם ברז" ולא הגיע.
5. הוא ירד מנכסיו בעיקבות נפילת הבורסה.
6. האם טמנה ראשה בחול למרות כל סימני ההזהרה.

2. פועל נטוי + פועל נטוי

- ♦ שני פעלים נטויים המחוברים ביניהם בו' החבור
- ♦ שני הפעלים מתאימים במין ומספר לנושא
- ♦ שני הפעלים מתכוונים לפעולה אחת, פועל אחד הוא העיקרי ואלו האחר מדגיש אותו.
- ♦ שני הפעלים יוצרים הדגשה של הפעולה.

דוגמאות

נשוא מורחב

♦ הרוח הלכה וגברה.

פועל מדגיש פועל עיקרי

נשוא מורחב

♦ הדובר שב ודיבר על השביתה הכללית.

פועל מדגיש פועל עיקרי

אבל שימו לב!!!!

הילד אכל ושתה - יש כאן שתי פעולות וזה אינו נשוא מורחב.

9. זהו את הנשוא המורחב במשפטים הבאים.

1. ראש הממשלה שב והצהיר את הצהרתו.

2. פתיחת התחנה המרכזית החדשה מתקרבת ובאה.

3. יעל מוסיפה ומודיעה לנו הודעות חשובות.

4. הילדה הקטנה חזרה ועלתה במדרגות.

5. המורה חזר והודיע את ההודעות האחרונות.

3. פועל + שם פועל

בתנאי שמתקיימת פעולה אחת!!!!

♦ עיקר הפעולה של הנשוא נמצא בשם הפועל

דוגמאות:

נשוא מורחב

הילד מנסה לפתור את הבעיה.

פועל+שם פועל

נשוא מורחב

הנער היטיב להסביר את הבעיה.

פועל+שם פועל

שני חלקי הנשוא אינם חייבים להיות בסמוך על מנת שיהיה נשוא מורחב

נשוא מורחב
הנערה ניסתה, לדברי חברתה, להצליח במשימה.

הערה!!!!
יש לשים לב שהצירוף הוא אכן פועל+ שם פועל

נושא לואי נשוא
הרצון ללמוד גבר.

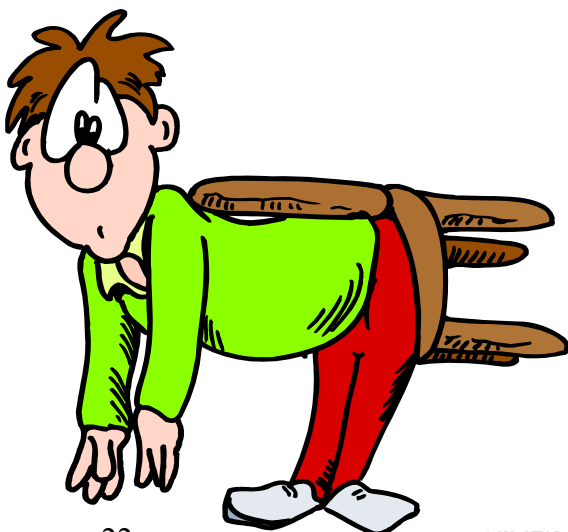
שם עצם+ שם פועל

במקרה זה הצירוף הוא שם עצם+ שם פועל ולכן זה אינו נשוא מורחב.

10. נתח את המשפטים,הבחן בין משפטים שבהם מופיע נשוא רגיל לבין משפטים שבהם מופיע נשוא מורחב.

1. רחל מיהרה לביתה.
2. השתוממתי לשמוע את דברך.
3. התלמידים התאמצו בשעת הריצה.
4. האוטובוס עמד להגיע לתחנה.
5. חברי הצליח לאסוף את כל השברים.
6. הילד האיר את החדר החשוך בפנס.
7. ספר זה יצא לאור בקרוב.
8. המורה שב והסביר את הנושא.
9. אחותי מיהרה ללכת.
10. אל תמהר לכתוב את תשובתך.
11. לאחר סיום העבודה הזדרזנו לביתנו.
12. התכוננתי לבחינה בלשון.
13. המורה עזר לי להתקדם בחומר.

12. הבחן בין נשוא רגיל לבין נשוא מורחב.

1. הילד רוצה להגיע לכיתה.	1. הילד רוצה מים.
2. רותי התכוננה מאוד.	2. רותי התכוננה להגיע לביתה.
3. גיא התאמץ לאכול את הארוחה.	3. גיא התאמץ בזמן השיעור.
4. הילדים סיימו את עבודתם.	4. הילדים מיהרו וסיימו את עבודתם.
5. רוני סיים להתכונן למבחן.	5. רוני סיים את הבחינה.
6. התלמידה איחרה להגיע לביתה.	6. התלמידה איחרה לשיעור.
7. אתה חייב להתכונן לשיעור.	7. אתה חייב לי כסף.
8. השר שב והסביר את הנושא.	8. השר שב למשרדו.
9. איש זה היטיב עם חבריו.	9. הכנר היטיב לנגן בקונצרט.
10. בחנות החלו במכירת המוצרים.	10. הם החלו למכור את רכושם.
11. אני מעדיף את השיעור הזה.	11. אני מעדיף ללמוד את השיעור הזה.
12. חזרנו לביתנו בשעה מאוחרת.	12. חזרנו ואמרנו לו את הדברים.
13. הוא הוציא את ספרו לאור.	13. הוא הוציא את הספר מהתיק.
14. הילד ירד מהפסים	14. הרכבת ירדה מהפסים.
15. הרופא דיבר אל ליבה של החולה.	15. הרופא דיבר עם ההורים.

האוגד.

האוגד הוא מקשר.

**הוא מקשר בין הנושא לנשוא בדרך כלל במשפט שמני
(שהנשוא בו אינו פועל).**

א.

מורה שהצירוף השמני הוא משפט שלם.

**כינויי הגוף: הוא, היא, הם והן, ישמשו כאוגד כאשר הם
אינם נושא.**

נושא אוגד נשוא

אחי הוא טייס.

נושא אוגד נשוא

אחותי היא טייסת.

נושא אוגד נשוא

אחי הם טייסים.

נושא אוגד נשוא

אחיותי הן טייסות.

אפשר להשמיט את כינויי הגוף ומשמעות המשפט לא תשתנה.

אחי הוא טייס. = אחי טייס.

לעיתים מופיע האוגד בסוף המשפט ולא בין הנושא לנשוא.

נושא נשוא אוגד

אחי טייס הוא

אבל - לא תמיד כינויי הגוף הללו ישמשו כאוגד!!!!!!

נושא נשוא

הוא טייס.

13. נתחו את המשפטים הבאים, הבחינו בין אוגד לנשוא רגיל.

1. ירושלים היא בירת ישראל.
2. תלמידים אלה הם תלמידי כתתנו.
3. המכביה היא מפגש בין ספורטאים.
4. הוא שימש כמדריך חברתי.
5. מכבי של השנים האחרונות היא קבוצה עם אופי.

ב.

תפקידו השני של האוגד הוא להוסיף מימד של זמן

במשפט השמני באמצעות הטיית כינויי הגוף:

<u>נושא</u>	<u>אוגד</u>	<u>נשוא</u>
חיים	הוא- היה-יהיה	חשמלאי.
חנה	היא- הייתה- תהיה	רופאה.
הילדים	הם- היו- יהיו	שובבים.
הילדות	הן- היו- תהיינה	שובבות.

אבל במידה וכינוי הגוף "היה" בנטיותיו השונות משמעותו-

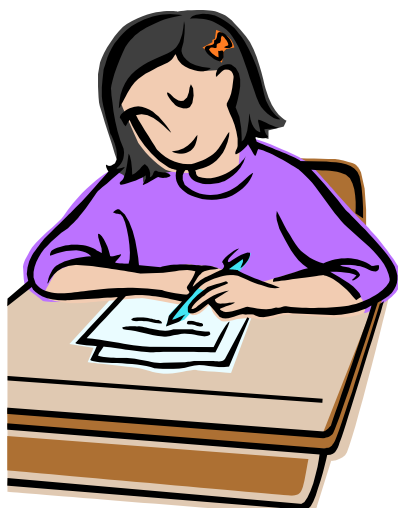
קיים או לא קיים נושא, הוא ישמש כנשוא רגיל

נושא נושא

היה לחם

נושא נושא

היו תלמידים.

14. נתחו את המשפטים הבאים, הבחינו בין אוגד לנשוא רגיל.

1. משחק הגמר בכדורסל היה מותח.

2. האוהדים היו מופתעים מאוד.

3. תרופת הפניצלין הייתה המצאה חשובה.

4. הייתה לי חתולה אפורה.

5. מחר תהיה לנו מסיבה.

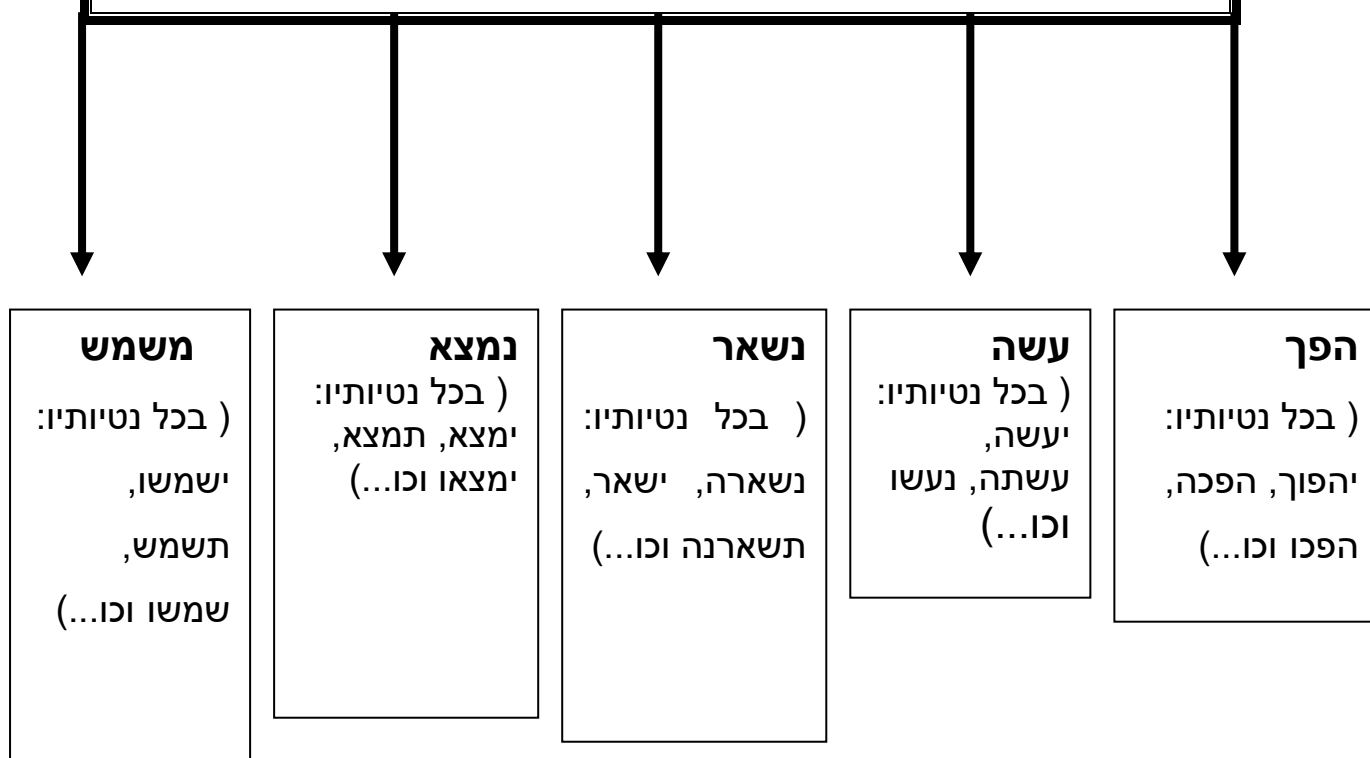

ג.

כאשר קיים פועל במשפט הוא משמש כנשוא.

אבל

קיימים מספר פעלים אשר ישמשו כאוגד-

א. לציון התהוות של מצב חדש.

ב. לציון השארות באותו מצב.

שימו לב לטבלה הבאה המבחינה בין אוגד ונשוא רגיל בפעלים שהוזכרו.

נשוא רגיל	אוגד
1. חיים הפך את הכסא.	1. חיים הפך למוכשר.
2. רותי עשתה שיעורי בית.	2. רותי נעשתה ציירת.
3. רמי נשאר כתי.	3. רמי נשאר שובב.
4. נמצאה תרופה.	4. יפה נמצאה כשרה
5. יפה השתמשה במחשב .	לתפקיד.
	5. יפה משמשת כמזכירה.

כיצד ניתן להבחין בין אוגד לנשוא רגיל?

- א. אם הפועל מראה על פעולה אשר מתבצעת- זהו נשוא רגיל.**
- ב. אם ניתן להחליף את הפעלים באוגדים אחרים והמשפט נשאר במשמעותו, והוא הגיוני- זהו אוגד.**

שימו לב לטבלה הבאה המראה זאת.

נשוא רגיל	אוגד.
1. חיים הפך את הכסא.	1. חיים הפך למוכשר.
חיים הוא כסא?- לא הגיוני!!!	חיים הוא מוכשר- הגיוני.
לכן הפך הוא נשוא רגיל	לכן הפך במשפט זה הוא אוגד.

15. נתחו את המשפטים הבאים, **הבחינו** בין אוגד לנשוא רגיל.

1. השמיים נעשו מעוננים.

2. מירב תהפוך למהנדסת.

3. הים נהייה סוער.

4. הילד הפך את הכוס.

5. העבודות נעשו.

ה.

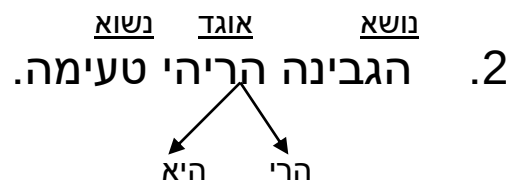
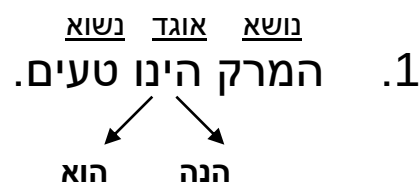
צירוף של כינויי רמז :

זה, זו+ כינויי גוף: הוא, היא, הם, הן ישמשו אוגד

צירוף מילות היחס :

הנה , הרי + כינויי גוף: הוא, הם, הן והם ישמשו כאוגד.

צירוף מילת השלילה :
אין + כינויי גוף: הוא, היא, הם, הן יישמשו אוגד.

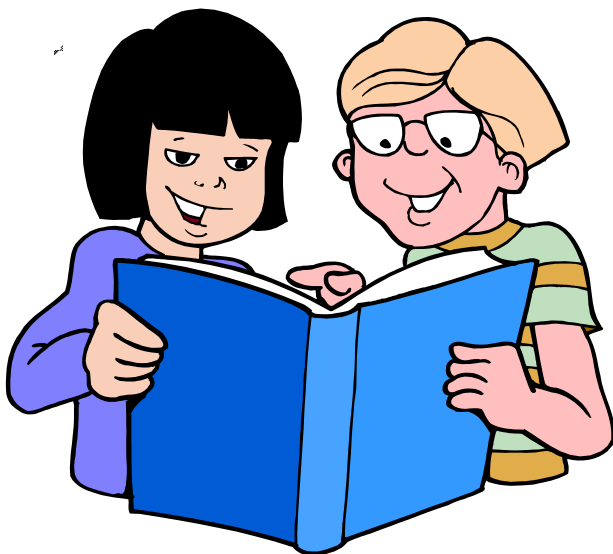
1. נו+ל אוגד נשוא
 עבודתך אינה יעילה.
 ↓ ↓
 אין היא

2. נשוא אוגד נשוא מושא
 דן אינו שומע לי.
 ↓ ↓
 אין הוא

הערה

אוגד יהיה במשפט פועלי רק אם הפועל מציין זמן הווה.

נשוא אוגד נשוא
 ההצגה הייתה מרגשת
 ↓
 פועל בהווה.

תרגיל סיכום אוגד.

נתחו את המשפטים הבאים והבחינו בין אוגד לנשוא רגיל.

1. משה היה רעב בהגיעו הביתה.

2. כל תלמידי הכתה היו עייפים לאחר המבחן הקשה.

3. מחר אני אהיה עסוק כל שעות היום.

4. ירושלים היא בירת ישראל.

5. התלמידה אינה מבינה את סיבת הצלחתה.

6. אינני חושש מפניך.

7. נושא זה מהווה מכשול בדרך לשלום.

8. זוהי דרכנו המשותפת.

9. זהו תפקיד בעל חשיבות מרובה.

10. השמים הכחולים נעשו אפורים עם רדת השמש.

11. הוא אינו מאמין בפתרון.

12. השמועות על פרישתו היו מוקדמות.

13. היה לי כלב שחור.

14. כמות המשקעים הייתה גבוהה.

15. אין מים בביתנו.

16. מחר תהיה לנו מסיבה.

17. פניו נעשו כועסים.

18. חברי הפך את דפי המחברת.

19. השמים נעשו אדומים בשעת השקיעה.

20. האוהדים היו מופתעים בשעת המשחק.

21. דוד בן גוריון היה ראש הממשלה הראשון.

22. הצעת המנהל הייתה מעניינת.

23. המורה נשארה בכתה.

